

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Щеглова Т. К. **Усна історія: навчальний посібник.** – Барнаул: Алт. ГПА, 2011*

Увазі читача пропонується стислий рецензійний огляд навчального посібника “Усна історія”, автором якого є доктор історичних наук, професор, керівник центру усної історії та етнографії (Алтайська державна педагогічна академія) Тетяна Щеглова. Рецензоване видання є однією з перших спроб створення спеціалізованого навчального посібника, розрахованого на фахову аудиторію: студентів, викладачів і дослідників. Його появі передувала багаторічна практика польових досліджень та напружена на її основі методика збору (фіксації), систематизації (архівування) та використання (наукова інтерпретація) усних джерел.

Розвиток усної історії як галузі історичного знання розпочався у середині минулого століття в країнах Західної Європи та Сполучених Штатах Америки. Запропонований у 1948 році американським журналістом Алланом Навісом термін “Oral history” (усна історія) став загальноживаним для означення пошукових, науково-дослідницьких практик істориків, що у своїй роботі зверталися до джерел усного походження (інтерв’ю, розповідь/бесіда, перекази) тощо. Антропологічна візія дослідницьких практик гуманітарного спрямування визначила певну специфіку цього виду джерел, отже, і принципи її інтерпретації. Спільний методологічний інструментарій, що його задіюють етнологи, соціологи, журналісти, етнографи визначив міждисциплінарну методологічну спорідненість, в основу якої покладено спосіб одержання інформації з першоджерела.

На сучасному етапі українська історична наука дістала змогу відкрито звертатися до джерел особового походження: мемуарів, щоденників, листування тощо. Тривалий час в умовах ідеологічної цензури та марксистсько-ленінської парадигми суспільного розвитку дослідники були позбавлені можливості широко залучати означений вид інформації до власних наукових практик. Основна увага приділялася офіційним (ідеологічно правильним) документам. Натомість звернення до індивідуального життєвого досвіду визначило критичний підхід в осмисленні суспільних реалій. Відтак при висвітленні окремих тем усні джерела з альтернативних перейшли у розряд основних. Їх широке застосування визначило появу наукового інтересу до принципів збору та інтерпретації цього виду джерел. За останні роки у дослідницькій практиці вчених-гуманітаріїв усна історія проявила себе як якісна методика, що дає змогу вивчати різноманітні аспекти соціального буття людини та суспільства. При цьому важливо є не лише науковий складник, а й забезпечення різнорівневих комунікативних практик, що виникають на тлі взаємодії різних суспільних сегментів. У комплексному розумінні діалогічна функція означеного методологічного напрямку здатна визначити як наукові, так і суспільні “горизонти”. У міждисциплінарній взаємодії, що підтримується між науками гуманітарного профілю, усна історія виступає об’єднувальною, подекуди базисною ланкою, інтеграційний потенціал якої може визначити подальший вектор розвитку гуманітаристики в цілому.

Загальний широкий інформаційний спектр рецензованого навчального посібника відображений у передмові, вступі, восьми основних розділах та п’яти додатках.

Зокрема, серед розділів авторкою заявлені такі:

- Розділ 1. Усна історія: метод, джерело та напрямок історичних досліджень.
- Розділ 2. Методика та технологія створення усних історичних джерел. Інтерв’ю та інтерв’ювання в усній історії: підготовчий етап.
- Розділ 3. Основний етап: проведення інтерв’ю і фіксування усної інформації. Інші технології опитування.
- Розділ 4. Завершальний етап створення усного історичного джерела: транскрибування і документування матеріалів дослідницьких інтерв’ю.
- Розділ 5. Архівування усних історичних джерел.
- Розділ 6. Використання усних історичних джерел у науково-дослідницькій роботі та їх інтерпретація.
- Розділ 7. Міждисциплінарність і прикладне значення усної історії.
- Розділ 8. Усна історія в системі соціогуманітарних наук.

У передмові розкрито загальні проблемні аспекти напрямку. Зокрема, порушено питання необхідності застосування усної історії у навчальній, а також у науково-дослідницькій та пошуковій

*Щеглова Т. К. Устная история: учеб. пособие. — Барнаул : Алт. ГПА, 2011. — 364 с.

роботі у середній та вищій школі. Закцентовано на ролі усної історії у краєзнавчій роботі. Розглянуто її соціальне і виховне значення.

У вступі аргументується мета, завдання та структура навчального посібника. Розглянемо нижче його тематичне наповнення.

Зокрема, звертаючись до першого розділу видання, відзначимо наявність у ньому аналізу: 1) умов та факторів формування усної історії через традицію до окремого наукового напрямку; 2) усних історичних джерел; 3) методів, предмета дослідження, методологічних та концептуальних підходів усної історії; 4) особливостей роботи з усними історичними текстами.

Питаннями другого розділу стали: 1) вибір напрямку дослідження і розробка програми або ж проекту; 2) вивчення відповідної літератури та джерел; 3) складення питальників і типи запитань; 4) пошук та вибір респондентів.

У третьому розділі розглянуто: 1) особливості інтерв'ю, їх типи, логіка та умови проведення, способи заохочення до інтерв'ю; 2) категорії респондентів; 3) морально-етичні чинники і принципи інтерв'ювання (кодекс інтерв'юера); 4) анкетування; 5) візуальні форми усноісторичних матеріалів.

Четвертий розділ присвячено питанню створення транскрипції. Зокрема, йдеться про вимоги й особливості цього процесу.

У п'ятому розділі розглянуто форми та способи формування усних архівів.

У шостому розділі подано інформацію про: 1) сфери використання усних історичних джерел; 2) форми та способи їх публікації (зокрема, зауважується на необхідності проведення джерелознавчого аналізу); 3) використання усних джерел у культурно-масовій та виховній роботі.

Сьомий та восьмий (заключний) розділи присвячено питанням міждисциплінарності усної історії як прикладного дослідницького напрямку у соціогуманітаристиці. Зокрема, авторкою розглянуто взаємозв'язки усної історії з етнографією, музеологією, військовою антропологією, історією ментальностей, історією повсякденності, архівознавством.

Об'ємну частину посібника становлять додатки, що містять методичні матеріали з організації і розвитку усної історії: 1) методичні рекомендації з підготовки усних істориків; 2) програма навчального курсу "Усна історія: теорія та практика"; 3) Інтернет-адреси закордонних ресурсів з усної історії; 4) методичні матеріали усноісторичних досліджень; 5) запитальники.

Важливим складником у структурі навчального посібника є коментарі та роз'яснення, що стосуються як загальнотеоретичних аспектів, так і конкретних практичних ситуацій. Корисним дидактичним елементом у посібнику є наявність наприкінці кожного з розділів рекомендацій, запитань та практичних завдань для самостійної роботи, виділених у єдиний блок.

Подібне видання вже давно є на часі, а відповідно виявиться запитаним українською історичною наукою. Воно вміщує важливі теоретичні постулати та тлумачить практично обґрунтовані аспекти дослідницької роботи. Посібник не лише доносить відповідну фахову інформацію, а й пропагує використання методу усної історії як важливого суспільно-корисного сегменту, що сприяє саморозвитку учнів, студентів, пошуковців. Відповідно, наявність подібної фахової науково-методичної літератури сприятиме якісному засвоєнню теоретичної інформації і раціональному використанню практичних аспектів напрямку.

Тарас Нагайко